

Noora ajakapsel

Mis või kes on Noora, peaksid praeguseks teadma mitte üksnes Rahvusarhiivi töötajad, vaid ka rida kolleege muuseumidest, raamatukogudest ja teistest partnerasutustest. Poliitikut ja ühiskonnaelu tegelased teiste kõrval. Ent kes veel ei tea, neile kinnitus siinkohal – Noora on Rahvusarhiivi uus peahoone asukohaga Tartus Nooruse tänaval, Tartu Ülikooli üha laienevas õppe- ja teaduslinnakus.

Noora projekteerimistööd vältasid paar aastat ja rahvusvaheline riigihange ehitustööde tegija leidmiseks mitu kuud. Hoone projekt on valminud kolme arhitektuuribüroo koostöös – Asum Arhitektid OÜ, Arhitekt11 OÜ ja Vaikla Studio OÜ. Ehitustööde tellija on Riigi Kinnisvara Aktsiaselts, töid teostab YIT Ehitus AS. Noora ehitamine algas 2015. aasta jaanuaris, tänu soojale talvele on ehitustööd kulgenud tänavu kevadeks oodatust jõudsamaltki. Uue arhiivihoonet eeldatav valmimisaeg on 2016. aasta aprill, maja avamine jääb tõenäoliselt 2017. aasta algusesse.

Esimese suurejoonelise avaliku sündmusena leidis tänavu 15. aprillil aset Noora ajakapsli ehk vanamoodsalt sõnastatuna nurgakivi asetamine. Hinnanguliselt 250 inimese osalusel toimunud tseremoonial võtsid sõna seitse isikut, avakõneleja oli vabariigi president Toomas Hendrik Ilves. Presidendi sõnul on mälu hoidmine ja mäletamine suure mõjujõuga, mälu on aidanud hoida rahva lootust ja seista sulandumise vastu, mäletamine aitab kesta ja ajaga kaasas käia. President meenutas, et noor Eesti riik asus ühe esimese riigina Esimese ilmasõja järgses maailmas tegelema oma arhiivisüsteemi ülesehitamisega. 1920. aastate algusesse jääb ka soov rajada päris oma arhiivihoonet. Selle soovi teostumine saab reaalsuseks alles nüüd, 95 aastat hiljem. President rõhutas, et uuest hoonest ei tule pelk hoidla, vaid kaasaegne mäluasutus kõigi tänapäevaste võimalustega. Ühtlasi ei jätnud president Ilves märkimata arhiivitöötajate tänuväärset panust Rahvusarhiivi arendamisel ja arhiiviallikate kaasaegsel viisil kättesaadavaks tegemisel.

Haridus- ja teadusminister Jürgen Ligi tõi Tartusse rajatava arhiivihoonet tervitamisel esile regionaalpoliitilise mõõtmega, viidates Tartut tuntuks tegevale teaduskeskusele „Ahaa“ ja Eesti Rahva Muuseumile. Ta viitas ka kauaaegsele vajadusele renoveerida vana ühiselamuhoonet Toomel, ent tunnustas otsust muuta reaalsust ja hakata rajama uusehitist. Humoorikaima lõiguna jäi ministri sõnavõttust kõrvu tegelikkust peegeldav fakt kasu-

tajate arvu pea sajakordistumisest viimasel kümnendil – kui arhiiv on tänapäeval avatud igapäevase hoolimata tema haridusest või teadmistest, siis varem sattusid arhiivi üksnes väga targad inimesed. Vastne minister toonitas koostööd Haridus- ja Teadusministeeriumiga.

Riigikogu kultuurikomisjoni aseesimees ja arhiivinduse professor Aadu Must sõnas, et rahvusliku kirjaliku mälu hoidmine on meie kõigi ülesanne. Ta tuletas meelde, et paljude ajaloolaste akadeemilise isa Herbert Ligi õpetuse järgi on rahvusliku identiteedi kõige olulisem samm ajalugu, veelgi enam arhiiviallikatele tuginev pärisajalugu. Just viimase arendamisel on oluline arhivaaride kutsetöö, mille kestmist ta kõigile arhiivitöötajatele soovis.

Tartu linnaape Urmas Klaas kasutas rahvusliku eneseteadvuse võrdkuju Villem Reimani sõnu, et igal rahval on paigad, mis südame soojaks teevad. Arhiiv on üks selliseid paiku ja mälukindluseid. Horatiuse luuletuse „Exegi monumentum“ kujundlikku mõtet edasi kandes soovis linnaape ehitatavale mälupaigale püsimummist terasest kauem.

Riigi Kinnisvara AS-i juhatuse esimees Jaak Saarniit andis ülevaate uue hoone mõõtudest ja mahtudest (brutopind ca 12 000 m², kaks eraldi hooneosa, kogumaksumus ca 15 miljonit eurot), rõhutas ladusat koostööd partnerite vahel ning tunnustas projekteerijaid ja ehitajaid, kelle kogemustele tuginedes on uue arhiivihoonet kõrge kvaliteet garanteeritud.

Riigiarhivaar Priit Pirsko toonitas, et Rahvusarhiivi ehitamine puudutab paljusid inimesi väljaspool organisatsiooni, kuivõrd arhiivil on ühiskonnas kahetine roll. Ühest küljest tagab arhiiv säilitamist väärtivate dokumentide säilitamist ja selle kaudu kodanike õiguste tõendamist, samuti peab arhiiv tagama riigivalitsemise läbipaistvust ja demokraatliku riigikorralduse toimimist. Teisest küljest on Rahvusarhiivil tänaseks ligi 40 000 püsikasutajat, need on regulaarsed arhiivi kliendid, kes vajavad teavet kas töökohustuste täitmiseks või hobiuurimiseks. Neile lisandub üksikküsimustes arhiivist teabe otsijaid, kellega koos võib hinnata arhiivikasutajate koguarvuks 2 miljonit inimest viimasel viiel aastal. Riigiarhivaari sõnul on oluline arhiivi avatus, mida näitab ka infootsingute tegemine enam kui sajast riigist eelmisel aastal. Tänu sõnades väljendas P. Pirsko heameelt vabariigi valitsuse 2012. aasta otsuse üle rahastada uue arhiivihoonet ehitamist, tunnustas projekteerijaid ja kõiki neid, kes andsid oma panuse ühisloomes sündinud dokumendi nurgakivis talletamiseks.

Sõnavõtt lõpetas Tartu piiskop Joel Luhamets, rõhutades rahva ajaloo ja kultuuri väärtustamise vajadust ning tõstes esile arhiivi kui

Hetk Noora majale ajakapsli asetamise sündmuselt. Foto: B. Aavasalu

kirjalikku tunnismärki meie ristitud esivanemate
nimedest ning sünni- ja surmaaegadest.

Heade mõtete väljendamise järel saabuski kokkusaamise kõrghetk – ajakapslri täitmine ja mõrtimine. Mida kapslisse pisteti? Rahvusarhiivi kõige väljapaistvama algatusena läks kapslisse ühisloome dokument 72 sooviga Eesti inimestele aastast 2015 Eesti inimestele sajand ettepoole ehk aastasse 2115. Mõni nädal varem alanud kampania käigus koguti kirjalikke soove nii e-posti teel kui ka Twitteri ja Facebooki vahendusel. Viimased parteist soovi laekusid veel 15. aprillil kohapeal, mil tunni aja jooksul enne sündmuse ametlikku algust sai igäüks oma soovi esitada. Idee asetada arhiivi nurgakivisse ühisloomena tekkinud dokument on inspireeritud kaasaegse arhiivinduse suundumusest kasutada arhiivimaterjali kirjeldamisel ja kättesaadavaks tegemisel avalikkuse abi. Esitatud soovides unistati eestluse jätkusuutlikkusest, minevikupärandi väärtustamisest, sõdade lõppemisest, loodusliku keskkonna säilimisest, aga ka rõõmustamisest väikeste, ent eksistentsiaalsete asjade üle. Soove sai kohapeal jälgida suurelt ekraanilt, tagantjärele saab neid aga lugeda Rahvusarhiivi ajaveebi 16. aprilli postitusest. Ühtaegu jäi soovide jälg Rahvusarhiivi dokumendiloomes kirjavahetuse sarja.

Lisaks asetus kapslisse mini-DVD arhiivi infosüsteemi AIS andmetega ehk 8,8 miljoni arhivaali kirjeldusega ja Eduard Vildele pühendatud meenemünt. Tartu Ülikool lisas uude ajastusse vaatavad ja paarisentimeetrise kiibi kujul talletatud tehislühased, mille väljatöötaja on uue arhiivi naabermaajasa asuv TÜ tehnoloogia-instituut. Toomas Hendrik Ilves asetas kapslisse presidendi meenemedali, mida tavajuhul jagab

president sojaväelastele. Minister Jürgen Ligi kõlastas vutlarisse Haridus- ja Teadusministeeriumi meenemündi kirjaga „Ülemaks kui hõbevara tuleb tarkust tunnistada“. Tartu linnapea pani kapslisse Tartu meenemedali Tartu raekoja ja raeplatsti kujutisega. Aadu Must rullis torusse 15. aprilli Postimehe koos päevakajalise artikliga ning YIT Ehituse AS-i poolt lisati ehituslepingu avaleht ehituse valmimise ajakavaga. Vutlari sisustamise lõpetas pea igal Tartus aset leidval avalikul sündmusel kohal viibiv linnakodanik Jaan Muna, raputades toosi Tartu Ülikooli medali ja rinnamärgi sooviga „Kindlalt edasi!“.

Ajakapsel sai seejärel mõrdiga kaetud ja usutavasti ei ole põhjust kapslit avada järgmise saja ega ka paarisaja aasta pärast. Kohalviibinute mälu jäi sõnavõttude ja kapsli paigaldamise kõrval meeolukas dokumentaalfilm ehitustöödest Tartus 20. sajandil ning fotoplatatitele kujundatud välinäitus Eesti inimestest. Mõlema koostamise eest suur tänu filmiarhiivi kolleegidele!

Noora nurgakivi meediakajastuse ülevaade ja 40-minutiline videofilm on leitav Rahvusarhiivi veebist (www.ra.ee, uudis 16.04.2015), samuti viidetena arhiivi sotsiaalmeediakanalistest. Aitäh kõigile, kes aitasid kaasa rahvarohke sündmuse sujuvale laebumisele koos paljude tänuväärsete eel- ja järeltöödega!

Birgit Kibal

— 323 —

Birgit Kibal

(1976), riigiarhivaari nõunik, Rahvusarhiiv,
J. Liivi 4, 50409 Tartu, birgit.kibal@ra.ee